Szilágyi Károly

SAN STEFANÓ-I ÁBRÁNDOK

Hriszto Andonov-Poljanszki: San Stefanska Bugarija (Nenaučnoto tolkuvanje na makedonskata istorija), Kultura, Szkopje, 1968

Az idén múlt száz éve a nevezetes San Stefanó-i békeszerződés megkötésének, s a jubileum természetesen ezúttal sem múlhatott el anélkül, hogy egyes bolgár történészek és „történészek" fel ne melegítették volna nagybolgár elméleteiket, melyeknek éppen ez a békeszerződés adott indítékot és tápot. Hogy milyen szándék vezérelte és vezérli a San Stefanó-i Bulgária mindenkori visszasíróit, az már régóta nem titok, legfeljebb az, hogy hogyan bírják el a különben is ingatag alapokra épült elmélet-légvárak a most, száz év múlva rájukhúzott újabb és újabb emeleteket is. Talán mert a kelemenek egyszerűen nem vesznek tudomást a fundamentum megbízhatatlanságáról, mert nekik nem az alap a fontos, hanem az újabb emeletek összkomfortja? De vajon komolyan lehet-e venni az ilyen „építkezésmódot"?

Ebből a gondolatból indulhatott ki Hriszto Andonov-Poljanszki is, amikor a szkopjei Kultura kiadó Történelmi könyvtárában megjelent *A San Stefanó-i Bulgária* című kis könyvében éppen az „alapozás" fogyatékosságaira mutat rá, a békeszerződés megkötésének előzményeit és körülményeit helyezi előtérbe, csírájában kérdőjelezve meg ezáltal a bolgár történelemtudomány azon állításait, hogy a San Stefanó-i békeszerződés jelentős lépés volt a nemzeti kérdés megoldása felé a Balkánon, hogy kielégítette minden balkáni nemzet érdekeit, s hogy a bolgár nép elismert etnográfiai határait szentesítette.

A San Stefanó-i békeszerződés megkötése az adott történelmi helyzet következménye volt — hangsúlyozza Andonov-Poljanszki —, az úgynevezett keleti kérdés megoldására, illetve az ottomán birodalom fenntartására irányuló erőfeszítések, valamint a balkáni népek nemzeti felszabadító mozgalmainak eredője. Az európai nagyhatalmak, Oroszország, Anglia, az Osztrák—Magyar Monarchia, valamint a részben már felszabadult balkáni államok, Szerbia és Görögország diplomáciai köreiben megindult az alkudozás a „boszporuszi nagybeteg" bőrére, s míg a követek a tárgyalóasztalnál vitatgatták és egyeztették — rendszerint

titokban — a különböző területi igényeket vagy az érdekzónák megszerzésének, illetve megtartásának jogosultságát, a balkáni népek — köztük a macedónok — egyre élénkülő mozgalmi tevékenységgel és fegyveres felkelésekkel jelezték saját igényüket: a nemzeti felszabadulást. Az 1877 áprilisában kitört orosz—török háborúnak is valójában, a cári Oroszország hódító törekvéseitől függetlenül, éppen az volt a legjelentősebb eredménye, hogy véget vetett a feudalizmusnak Törökországban s megteremtette az új társadalmi és gazdasági viszonyok alapjait, a balkáni népek nemzeti függetlenségének és érvényesülésének előfeltételeit. Magának a békeszerződésnek, a San Stefanó-inak a feltételeit azonban nyilvánvalóan még a cári Oroszország érdekei diktálták.

Balkán politikai térképe alaposan megváltozott: Szerbia, Crna Gora és Románia elnyerte függetlenségét. Románia megkapta Dobrudzsát, Oroszország pedig Besszarábiát. Új független állam jött létre: Bulgária. Határait jó bőre szabták, belefért Dél-Szerbia, Albánia és Macedónia egy-egy része, Vranje, Pirot, Kačanik, Tetovo, Gostivar városokat is ideértve, úgyhogy az ország területe 163.000 négyzetkilométert tett ki, lakosainak száma pedig kb. négymilliót.

Nagy Bulgária tehát térképen megvolt. És a valóságban?

Ami macedóniai területeit illeti — s a könyv, érthetően, elsősorban ilyen vonatkozásaiban tárgyalja a történteket —, a békeszerződés egyik pontja arra kötelezte Törökországot, hogy három hónapon belül vonja ki csapatait az európai területekről, tehát Macedóniából is, s már ez a tény is egyértelműen bizonyítja, hogy Macedónia csak névleg került Bulgáriához, de facto továbbra is török kézen maradt. Minthogy pedig a többi nagyhatalom nyomására a berlini szerződés már 1878. június 13-án módosította a San Stefanó-i békeszerződés idevágó részeit, maga az oly sokat emlegetett Nagy Bulgária is mindössze 132 napot élt, s részben akkor is csak papíron.

Ezek a történelmi tények. S nemcsak a macedón vagy a jugoszláv történészek tolmácsolásában; a macedón kérdésre tárgyilagosan néző szovjet (Sofmann, Sztrukov, Szenkevics), amerikai (Stavrianos), angol (Wilkinson), francia (Castellan), olasz stb. történetírás is így látja őket.

A korabeli bolgár hazafiak és utódaik mindenesetre nemzeti eszményt, szent célt kovácsoltak a San Stefanó-i Bulgáriából, s különösen Macedónia megkaparintásából. „Egész jövőnk Macedóniában van!" — hirdették teli torokkal politikai programjaikban, és semmiféle eszköztől sem riadtak vissza — ideértve a történelemhamisítást is —, ha a macedón nép nemzeti létét, saját függetlenségéért vívott harcát, önállóságára való jogát kellett kétségbevonni vagy becsmérelni a San Stefanó-i ábrándokat kergetve.